

Izvorni znanstveni članak
327.5(497.115)“1999”
323.1(497.115=919.83)

Prijeratni prijedlozi za Kosovo

SINIŠA TATALOVIĆ*

Sažetak

Srpsko-albanski etnički konflikt na Kosovu izravno je utjecao na sigurnost Balkana u posljednjih 150 godina. Zbog toga je ovom konfliktu međunarodna zajednica povremeno poklanjala veliku pozornost, ali nikada dostatnu, kako bi se on trajno razriješio. Za rješenje etničkog konflikta na Kosovu, bile su zainteresirane i srpska i albanska strana, koje su u nekoliko posljednjih godina predlagale različita rješenja konflikta. Ona su se kretala od različitih vrsta autonomije Kosova, preko prijedloga za kantonizaciju i refederalizaciju SR Jugoslavije, do osamostaljenja Kosova ili njegova stavljanja pod međunarodni protektorat. Svi dosadašnji prijedlozi uglavnom su bili jednostrani, prosrpski ili proalbanski, bez omogućavanja nužnog kompromisa. Konačni rezultat bio je izbijanje oružanih sukoba i pokušaj da se vlastita rješenja nametnu silom. Ipak, nakon svršetka sadašnjeg sukoba i vojne intervencije NATO-a, morat će se pristupiti pregovorima i ponovo vratiti već poznatim prijedlozima rješavanja kosovskog problema. Ovaj će put njihova implementacija tražiti puno više dobre volje i spremnosti na kompromis, srpske i albanske strane, ali i veliku pomoć međunarodne zajednice.

Uvod

Kosovo je dugi niz godina potencijalno krizno žarište, na kojem su nakon brojnih neuspjelih prijedloga za političko rješenje srpsko-albanskog etničkog konflikta eskalirali oružani sukobi. Međunarodna zajednica je već duže vrijeme, a posebno nakon 1989. godine, bila zainteresirana za kompromisno rješenje svih otvorenih pitanja u srpsko-albanskim odnosima. Međutim, nakon što je, potkraj 1998. godine zaprijetila SR Jugoslaviji zračnim napadima zbog opstruiranja u rješavanju položaja Albanaca na Kosovu, pregovarački proces je pokrenut s mrtve točke. Započela je intenzivna diplomatska aktivnost, koja je kulminirala srpsko-albanskim pregovorima, najprije u Rambouilletu, a zatim u Parizu.

Prva faza pregovora o rješavanju statusa Kosova u francuskom dvorcu Rambouilletu, pokazala je svu težinu kosovskog problema, ne samo za SR Jugoslaviju i kosovske Albance nego i za međunarodnu zajednicu, predvođenu SAD-om. Do pravih i izravnih pregovora zapravo nije niti došlo, već su se razgovori odvijali isključivo preko

* *Siniša Tatalović*, docent na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu na predmetu Upravljanje obranom i nacionalnom sigurnošću.

međunarodnih posrednika. Izuzev jednog protokolarnog susreta na početku sastanka, srpska i albanska delegacija nisu se susrele i izravno razgovarale. Na sastanku u Rambouilletu, za koji neki smatraju da je bio loše organiziran, sporan je bio i sadržaj pregovora. Srpska delegacija željela je razgovarati o političkom sporazumu, kojim bi se definirala široka autonomija, albanske i drugih nacionalnih manjina na Kosovu. Međunarodni posrednici, predvođeni SAD-om, željeli su postići dogovor o provođenju sporazuma koji je tek trebalo postići. Posebno su inzistirali da srpska delegacija prihvati vojni aneks budućeg sporazuma, koji bi omogućio dolazak NATO snaga na Kosovo. Albanska je delegacija kao svoj cilj u pregovorima postavila prihvaćanje prava na referendum stanovnika Kosova, nakon trogodišnjeg prijelaznog razdoblja. Nakon višednevnih pregovora i ruskog neslaganja u kontaktnoj skupini, pregovori su prekinuti, da bi nakon tri tjedna bili nastavljani u Parizu. Rezultat pariških pregovora bilo je albansko prihvaćanje i srpsko odbijanje ponuđenog sporazuma. To je bio i povod za pokretanje zračnih napada od strane NATO-a, koji su trebali prisiliti vodstvo SR Jugoslavije da prihvati sporazum.

Izostankom očekivanja NATO stratega da će postići brzu pobjedu slamanjem vojne moći SR Jugoslavije i tako stvoriti sigurnosne pretpostavke za implementaciju sporazuma o Kosovu, koji je potpisala albanska strana u Parizu, ponovo su pokrenute diplomatske inicijative za traženje političkog rješenja. Ovaj put, vrlo zapaženu ulogu dobila je Rusija, koja se suzdržala od izravnog miješanja u sukob na Kosovu. Trenutno se na relaciji Rusija – NATO – Ujedinjeni narodi – SR Jugoslavija razmatraju brojni prijedlozi za rješavanje krize na Kosovu. Iako su uvjeti u usporedbi s onima prije sukoba i NATO intervencije bitno različiti, pozornost pregovarača privlače različiti prijedlozi za rješavanje krize na Kosovu, što su ih prije rata iznosile srpska i albanska strana. Za pretpostaviti je da će se sadržaji nekih od tih prijedloga sasvim sigurno naći u budućem političkom sporazumu za Kosovo, koji će očito biti postignut pod okriljem Ujedinjenih naroda. Što sadrže ti prijedlozi koji nisu mogli spriječiti rat, ali možda mogu pomoći u njegovom zaustavljanju i postizanju trajnog mira na Kosovu?

Svi prijeratni prijedlozi za Kosovo mogu se sagledati kroz tri temeljne skupine: autonomiju Kosova; kantonizaciju i refederalizaciju SR Jugoslavije; osamostaljivanje Kosova; te međunarodni protektorat na Kosovu.

Autonomija Kosova

Uspostavljanje autonomije za Kosovo, slične onoj iz 1974. godine, prijedlog je koji su najčešće spominjale vodeće države međunarodne zajednice. Pod utjecajem međunarodne zajednice, autonomiju iz 1974. kao kompromisno rješenje problema prihvaćala je i Albanija koja je smatrala kako to “minimum ispod kojeg se ne može ići” ili pak “polazna osnova” za srpsko-albanske razgovore o Kosovu.¹ Prijedlozi autonomije za Kosovo mogu se promatrati preko tri specifične razine:

¹ Lutovac, Zoran, Albanska alternativa posle Dejtonskog sporazuma, *Međunarodna politika*, broj 1046-47, 1996., str. 26.

(1) “*Autonomija 1974. minus*” koja je podrazumijevala modificiranje nekadašnje autonomije u smislu ukidanja elemenata državnosti. Ova razina autonomije bila je bliska nekim nositeljima srbijanske vlasti, ali i oporbe. Za razliku od ovakvog razumijevanja autonomije Kosova, *status quo* u ustavnopravnom pogledu Kosova imalo je veću potporu vladajućih i njima bliskih stranaka lijeve orijentacije. Zalaganje za *status quo* temeljilo se na stavu da je statusno pitanje Kosova riješeno “prema najvišim međunarodnim standardima”, ali da kosovski Albanci ne koriste pravo na autonomiju. Još dalje od njih išli su oni na srpskoj strani, koji su predlagali pretvaranje SR Jugoslavije u klasičnu unitarnu državu i njezino temeljito konstitucionalno preuređenje. Međutim, oni nisu imali širu javnu potporu, izuzev nekih desno orijentiranih nacionalističkih stranaka.

(2) “*Autonomija 1974. plus*” kao prijedlog, predstavljala je korak dalje u odnosu prema autonomiji Kosova iz vremena SFRJ. Naglasak je bio na jačanju elemenata državnosti, što bi bilo prijelazno rješenje na putu prema samostalnosti Kosova, a što je krajnji strateški cilj. Ova varijanta bila je prihvatljiva za tzv. meku struju, uglavnom među Albancima izvan Kosova. Ni srpska, ni albanska strana nisu bile zadovoljne ovim prijedlogom. Srpska je strana smatrala da bi ovakvo rješenje vodilo u separatizam, dok ga je albanska strana smatrala prevladanim i neučinkovitim za praktično provođenje. Modaliteti “*Autonomija 1974. plus i minus*” više predstavljaju, iznuđene ponude od strane međunarodne zajednice, s gorkim osjećajem da se nešto “daje”, odnosno da se nešto “uzima”, nego što su predstavljali rezultat kompromisa i dobre volje za zajedničkim životom.² Na takve stavove utjecale su i međuetničke napetosti i sukobi koji su eskalirali nakon ukidanja kosovske autonomije 1989. godine i raspada SFRJ 1990. godine. Nacionalizmi Srba i kosovskih Albanaca nakon 1989. godine predstavljani su kao obrambene reakcije na albanski separatizam,³ odnosno na srpsku represiju.⁴

(3) Konačni prijedlog za Kosovo Savezne skupštine SR Jugoslavije bila je platforma srpske delegacije za razgovore u Rambouilletu i Parizu, zbog čega zaslužuje i veću pozornost. Savezna skupština SR Jugoslavije usvojila je potkraj 1998. godine *Prijedlog Sporazuma o političkim okvirima samouprave na Kosovu i Metohiji*.⁵ Time je nakon deset godina bio učinjen pomak sa srpske strane da se rješavanje kosovskog problema pomakne s mrtve točke, ali i da se otklone neki prigovori koji su bili usmjereni na to da sadašnji ustavi i zakoni SR Jugoslavije i Srbije ne omogućavaju dovoljno široku autonomiju za Kosovo. U prijedlogu Sporazuma o političkim okvirima samouprave na Kosovu i Metohiji sadržane su osnove vrlo široke autonomije, koja bi bila, kako se kaže, sukladna s najvišim međunarodnim standardima i temeljnim dokumentima UN, OESS-a

² Lutovac, Zoran, Dileme o statusu Kosova, *Suvremeni procesi i odnosi na Balkanu*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1997., str. 437-38.

³ Pešić, Vesna, Nacionalni sukobi – raspad Jugoslavije i rat za nacionalne države, *Republika*, broj 129, 1995., str. 12-13.

⁴ Malići, Škeljzen, Samorazumevanje Albanaca u nenasilju – Izgradnja nacionalnog identiteta naspram Srba, u *Sukob ili dijalog* (ur. Janjić D. i Malići Š.), Subotica, 1994., str. 222-223.

⁵ Prijedlog Sporazuma o političkim okvirima samouprave na Kosovu i Metohiji, *Međunarodna politika*, broj 1076, 1999., posebni prilog.

i Vijeća Europe. U prvom dijelu Sporazuma navedeno je deset načela na kojima bi se trebala temeljiti autonomija Kosova. Ističe se politički pristup i mirno rješavanje problema; teritorijalni integritet zemlje i nepromjenljivost granica; građanska i etnička ravnopravnost; multietničnost, multikulturalnost i multikonfesionalnost, nasuprot podjelama i secesiji; organiziranje demokratskih i autonomnih tijela vlasti; mogućnost zaštite građanskih prava u međunarodnim institucijama, uključujući i Europski sud za ljudska prava.

Drugi dio Sporazuma, koji govori o pravima građana, predviđa formiranje skupštinskih, izvršnih i sudskih tijela, koja trebaju omogućiti široku autonomiju Kosova. Na autonomna tijela Kosova prenijele bi se određene državne nadležnosti, kao što su: donošenje statuta Kosova i Metohije; usvajanje propisa o organizaciji i djelovanju autonomnih tijela; financiranje autonomije; zdravstvo na pokrajinskoj razini; zaštita djece; zaštita životne sredine; trgovina i privreda; lov i ribolov; urbanistički, građevinski i komunalni poslovi; planiranje razvoja; turizam, ugostiteljstvo i sport; osnivanje javnih službi općinskog i pokrajinskog značaja.

U trećem dijelu Sporazuma precizirana su i dodatna prava nacionalnih manjina. Dodatna prava, kako se ističe, čuvaju i izražavaju nacionalne, kulturne, vjerske, jezične i druge posebnosti pripadnika nacionalnih manjina sukladno međunarodnim standardima i Završnom aktu iz Helsinkija.⁶ Važno je istaknuti i odredbu, prema kojoj bi svaka nacionalna manjina birala Nacionalni savjet, koji bi odlučivao o dodatnim pravima nacionalne manjine. Predviđeno je da tijela autonomije Kosova budu: Skupština, Izvršno vijeće, tijela uprave i ombudsman. Skupština bi se birala neposredno, a sastojala bi se od Vijeća građana i Vijeća nacionalnih manjina. Članovi vijeća građana birali bi se neposredno prema načelu – jedan građanin jedan glas, a članove vijeća nacionalnih manjina birale bi same manjine i to jednak broj. Skupština bi odlučivala o svim pitanjima iz nadležnosti autonomije, a odluke bi donosila većinom glasova u oba vijeća. Izuzetak bi bio slučaj, ako bi članovi Skupštine iz jedne nacionalne manjine smatrali da predložena odluka ugrožava njihove životne interese. Tada je za donošenje odluke potrebno da za nju glasa većina članova Skupštine iz te nacionalne manjine. Izvršno bi vijeće predstavljalo pokrajinsku vladu koja bi se sastojala od najmanje po jednog člana iz svake nacionalne manjine. Institucija ombudsmana predviđena je da dodatno prati ostvarivanje prava pripadnika nacionalnih manjina. Njega bi kandidiralo Predsjedništvo Skupštine, a birala bi ga Skupština, za svaki mandat iz reda pripadnika druge nacionalne manjine. On bi imao pravo na nesmetan uvid u akte i pristup bilo kojoj osobi ili mjestu, kao i pravo da se obrati bilo kojem državnom tijelu.

Sporazumom je predviđena mogućnost osnivanja općina kao temeljnih jedinica lokalne samouprave, te njihova organizacija i nadležnosti. Predviđeno je da građani Ko-

⁶ Među dodatna prava, prema ovom Sporazumu, nabrajaju se: korištenje vlastitog jezika i pisma; ispisivanje naziva naselja i ulica na jeziku i pismu nacionalnih zajednica zajedno s natpisima na srpskom jeziku; infromiranje na jeziku i pismu nacionalnih zajednica; osnivanje obrazovnih, kulturnih i vjerskih udruženja kojima će državni organi davati finansijsku pomoć; nesmetano komuniciranje s matičnim narodom; korištenje i isticanje nacionalnih simbola s državnim simbolima; obrazovanje na vlastitom jeziku i pismu; jamčenje prava na najmanje jednu radio i TV frekvenciju kojom će se upravljati po nediskriminatornim tehničkim standardima; jednak pristup zapošljavanju u javnim službama.

sova i Metohije imaju najmanje deset predstavnika u Vijeću građana Savezne skupštine, najmanje deset zastupnika u Narodnoj skupštini Republike Srbije, jednog člana savezne vlade i Vlade Republike Srbije te jednog suca u Saveznom sudu te tri suca u Vrhovnom sudu Srbije. Sporazumom se predviđa i formiranje Savjeta Republike Srbije za zaštitu prava pripadnika nacionalnih manjina, na čijem bi čelu bio predsjednik Republike Srbije. Na kraju sporazuma regulira se osnivanje sudova i lokalne policije. Zanimljive su odredbe da sudove mogu osnivati sve nacionalne manjine za rješavanje sporova u pogledu nasljeđivanja, porodičnih i bračnih odnosa, starateljstva i usvajanja, kao i za suđenja za koja je Krivičnim zakonom predviđena kazna do jedne godine zatvora. Nadležnost ovih sudova može se zasnivati samo kad se slože sudionici u sporu. Svaka općina, ukoliko tako odluči, mogla bi formirati lokalnu policiju, koja bi morala odražavati nacionalni sastav stanovništva. Na kraju Sporazuma navode se mjere za izgradnju povjerenja, među kojima je najznačajnija abolicija za sve sudionike u dosadašnjim sukobima, izuzev onih koji su počinili ratni zločin. Regulira se i provođenje sporazuma, gdje je predviđeno organiziranje slobodnog popisa stanovništva na Kosovu pod nadzorom OESS-a, te slobodnih i poštenih izbora za sva tijela autonomije uz međunarodne promatrače. Ovaj prijedlog autonomije za Kosovo nije prihvatila ni jedna albanska politička opcija, jer se prava Albanaca izjednačavaju s pravima drugih nacionalnih manjina na Kosovu, bez obzira na njihovu brojnost. Zbog toga ga ozbiljno nisu razmatrali ni međunarodni posrednici u pregovorima za postizanje političkog sporazuma o Kosovu.

Kantonizacija i refederalizacija SR Jugoslavije

Neki su rješenje srpsko-albanskog konflikta na Kosovu vidjeli u većoj ili manjoj promjeni državnog uređenja i uspostavljanju novih odnosa koji bi odgovarali stvarnom stanju međuetničkih odnosa. Jedan od takvih prijedloga bio je i kantonizacija SR Jugoslavije. Ovaj prijedlog najcjelovitije je razradio i obrazložio Miodrag Jovičić. Nastojeći, kako sam kaže, spojiti “određene dobre strane i unitarne i federalno uređene države, a da u isto vrijeme otklanja pojedine slabosti i jednog i drugog oblika državnog uređenja”,⁷ Jovičić je izložio koncept novog državnog uređenja. On predlaže podjelu SR Jugoslavije na 13 kantona, gdje bi Kosovo i Metohija bili dva zasebna kantona. Za razliku od ostalih kantona, skupštine Kosova i Metohije bile bi dvodomne, gdje bi se jedan dom popunjavao na građanskom, a drugi na etničkom načelu.⁸ Ono što se navodi kao slaba točka ovog prijedloga jest svođenje Crne Gore na regiju, što je za Crnogorce kao državotvorni narod neprihvatljivo. Ovaj prijedlog bio je neprihvatljiv i za albansku stranu, jer je odbacivao elemente kosovske državnosti.

Eklektičko kombiniranje decentralizacije, regionalizacije i konsocijacije, prijedlog je Dragoljuba Popovića, koji je, polazeći od postojeće dvočlane federacije, pozornost usmjerio na preuređenje Republike Srbije. Osnovna ideja bila je da se u Srbiji formira pet do sedam pokrajina, a u svakoj pokrajini tri do sedam regija s autonomnim statu-

⁷ Jovičić, Miodrag, *Regionalna država, Ustavno-pravna studija*, Vajt, Beograd, 1996., str. 15.

⁸ Ibid., str. 136-137.

som. Regije bi se dijelile na općine koje bi bile manje od sadašnjih. Dio ove eklektičke konstrukcije bile bi i neke konsocijativne ustanove poput mogućnosti manjinskog veta, koji bi se koristio na različitim razinama teritorijalne organizacije, ali samo o pitanjima koja bi se utvrdila Ustavom Republike ili eventualno pokrajinskim, odnosno regionalnim aktom.⁹

Korak dalje od kantonizacije i regionalizacije bio je prijedlog refederalizacije SR Jugoslavije. Ovaj prijedlog imao je dvije podvarijante. Prvu, koja je podrazumijevala novu federalnu podjelu, gdje bi uz Srbiju i Crnu Goru i Kosovo dobilo status zasebne federalne jedinice – Republike, što se spominje u “Političkoj deklaraciji” iz listopada 1991. godine, koju je usvojio “Koordinacioni savjet albanskih političkih partija u Jugoslaviji”. Druga podvarijanta podrazumijevala je asimetričnu federaciju s različitim nadležnostima federalnih jedinica, odnosno različitim stupnjem suverenosti. U ovom slučaju Kosovo bi bilo federalna jedinica manjeg stupnja samostalnosti u odnosu prema Srbiji i Crnoj Gori, a prema uzoru na ruska rješenja. Za razliku od prve podvarijante, ova druga imala je za cilj osiguranje od eventualne secesije federalnih jedinica naseljenih pretežito manjinskom populacijom.¹⁰

Nezavisno Kosovo

Najblaži prijedlog koji je imao za cilj određenu nezavisnost Kosova bio je prijedlog konfederalizacije SR Jugoslavije. To je prijedlog koji se vezuje za Parlamentarnu partiju Kosova¹¹ i njezin projekt “Balkanske konfederacije”, popularno nazvan “Balkanija”. Ovaj prijedlog polazi od stava međunarodne zajednice da se granice ne mogu mijenjati nasilnim putem i podrazumijeva savez “tri slobodne, suverene i sekularne države – Kosova, Srbije i Crne Gore”. Iz “Balkanije” bi svaka država članica mogla istupiti na temelju volje većine svojih građana, a bila bi otvorena i za pristupanje novih država – članica. Balkanska konfederacija ne bi trebala imati ustav, nego bi bila dovoljna “povelja kao svečana deklaracija usvojena od sve tri strane u duhu prevladavanja prošlosti i početka nove ere ove tri slobodne i suverene balkanske države”.¹²

Stvaranje nezavisnog Kosova opcija je koja se u međunarodnoj zajednici nije odbacivala kao potpuno neprihvatljiva, ali se pod njom podrazumijevalo uvažavanje načela mijenjanja granica jedino mirnim putem, uz suglasnost zainteresiranih strana. Međutim, polazeći od raspoloženja političke javnosti u Srbiji i SR Jugoslaviji, ova mogućnost je

⁹ Lutovac, Zoran, Opcije i prijedlozi za rješavanje problema Kosova, *Međunarodna politika* broj 1054, 1997., str. 9-13.

¹⁰ Lutovac, Zoran, *Suvremeni procesi i odnosi na Balkanu*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1997., str. 438.

¹¹ Parlamentarna partija Kosova je na izborima za 1992. godine osvojila 4,86% glasova. Ona je posebno dobila na važnosti kad je 1996. godine na njeno čelo došao Adem Demaći.

¹² Demaći, Adem, Privremena zemlja Balkanija, *Nedeljna Naša Borba*, Beograd, 22-23. ožujka 1997., str. 4.

bila nerealna i moguća jedino uz sukobe i intervenciju izvana.¹³ Stvaranje nezavisnog Kosova opcija je koju je zagovarao Demokratski savez Kosova kao najjača stranka kosovskih Albanaca. Oko ovog prijedloga postignut je međualbanski konsenzus o zajedničkoj platformi za pregovore sa srpskom stranom. U takvom prijedlogu, koji je podržavala većina kosovskih Albanaca, predstavnici međunarodne zajednice su vidjeli početnu albansku pregovaračku poziciju u budućim srpsko-albanskim pregovorima. Međutim, albanska nepopustljivost u Rambouilletu, pokazala je da je to stvarni albanski cilj.

U okviru prijedloga stvaranja nezavisnog Kosova treba sagledavati i prijedloge koji su zagovarali njegovo pripajanje Albaniji. Ovaj je prijedlog zagovarala najtvrdja struja u okviru albanskog nacionalnog pokreta, a Kosovo bi bilo dio jedinstvene velike Albanije u čiji bi sastav ušle i druge "albanske zemlje", odnosno područja nastanjena većinskim albanskim stanovništvom, kao što su još zapadna Makedonija i dio Crne Gore. Međutim, nakon sukoba u Albaniji, izazvanih krahom "piramidalnog sustava privatnih banaka", kada je Albanija došla na rub građanskog rata, doživjevši institucionalno rasulo, ovaj prijedlog je postao nerealan za duže vrijeme i nakon završetka rata na Kosovu.

Međunarodni protektorat

Međunarodni protektorat je bio prijedlog koji je najčešće dolazio s albanske strane. O njemu su govorili i predlagali ga: Ibrahim Rugova vođa Demokratskog saveza Kosova (stavljaju težište na kratkoću trajanja i krajnji cilj nezavisno Kosovo), te Mark Krasniqi, predsjednik Demokršćanske partije Kosova, za kojeg bi protektorat bio "prvi korak prema definitivnom i pravičnom rješenju". Prednosti ovakvog rješenja isticali su i nezavisni albanski intelektualci proeuropske orijentacije, Veton Suroi i Skellzen Maliqi.¹⁴ Međunarodni protektorat kao "modus vivendi" ili prijelazno rješenje trebao bi omogućiti bezbolnije "integriranje ili razdvajanje, odnosno neko treće rješenje". Kosovo bi, prema tim prijedlozima, bilo demilitarizirano i stavljeno pod civilnu administraciju odgovarajućeg međunarodnog tijela na određeno vrijeme, nakon čega bi stanovništvo Kosova samoodređenjem odlučilo o statusu Kosova. Razlike su se pojavljivale u odnosu prema potrebi nazočnosti, broju i sastavu međunarodnih vojnih snaga. Bilo kakvoj raspravi o međunarodnoj vojnoj nazočnosti oštro se protivila srpska strana, zbog čega i nije potpisala Sporazum o Kosovu u Parizu.

U kontekstu prijedloga za međunarodni protektorat na Kosovu treba sagledavati i neke prijedloge o podjeli Kosova po etničkom, ekonomskom i (ili) kulturnopovijesnom kriteriju. Ti su prijedlozi bili svojevrsni srpski odgovor na albanske prijedloge o nezavisnosti Kosova. Prijedlozi o podjeli Kosova impliciraju brojne konceptijske i praktične probleme u stvaranju prihvatljive granice za obje strane i predstavljaju visokorizičan proces u pogledu izbijanja oružanih sukoba. Sada, kad su oružani sukobi

¹³ Tatalović, Siniša, *Manjinski narodi i manjine*, Prosvjeta, Zagreb, 1997., str. 117.

¹⁴ Lutovac, Zoran, *Dileme o statusu Kosova, Suvremeni procesi i odnosi na Balkanu*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1997., str. 442.

stvarnost, o ovakvoj mogućnosti sve više govore i neki predstavnici međunarodne zajednice. Prijedlog o podjeli Kosova najprije se povezivao s Dobricom Ćosićem, koji je time bio uzburkao srpsku i albansku političku javnost. To je učinio i Aleksandar Despinić svojim govorom na godišnjoj skupštini SANU 1996. godine, kad je predložio podjelu Kosova, argumentirajući to demografskom projekcijom prema kojoj će, ako se ništa ne učini "...kroz dvadeset ili trideset godina Srbija postati zemlja sa dva naroda slične brojnosti – dvojezična zemlja, sa dva jezika koji nemaju isti korijen..."¹⁵

Za međunarodni protektorat na Kosovu značajni su i prijedlozi koji su bili usmjereni na podjelu moći, odnosno konsocijativizma. Konsocijacijske demokracije uglavnom karakteriziraju četiri odlike: velika koalicijska vlada, načelo proporcionalnosti, etnička samouprava i pravo ustavnog veta za manjine. Da bi bili učinkoviti, konsocijacijski sustavi traže da se ispune barem tri osnovna uvjeta. Prvo, suprotstavljene etničke zajednice moraju odustati od ambicije za brzom integracijom ili asimilacijom druge(ih) zajednice(a) u vlastitu zajednicu, odnosno odustati od stvaranja nacionalne države ili etnički čistog prostora. Drugo, političke vođe etničkih zajednica moraju imati visoku motivaciju za rješavanje konflikata i očuvanje konsocijacijskog sustava dugi niz godina te se plašiti posljedica mogućeg etničkog nasilja ili rata. I treće, političke vođe suprotstavljenih etničkih zajednica moraju imati određenu političku autonomiju, kako bi mogli pregovarati i sklapati kompromise bez straha da će biti optuženi za izdaju naroda.¹⁶ Mogući međunarodni protektorat radi uspostave demokratske vlasti na Kosovu, nakon završetka rata, pod pretpostavkom da Kosovo ostane u okviru SR Jugoslavije i da se izbjegli Albanci vrate na Kosovo, sasvim će se sigurno morati temeljiti na konsocijativizmu. Iskustvo iz Bosne i Hercegovine poučava da u tom procesu ne bi smjeli sudjelovati oni koji su izravno odgovorni za rat na Kosovu i koji ne mogu dobiti barem minimalno povjerenje druge strane.

¹⁵ Despinić, Aleksandar, Dva moguća puta – govor na godišnjoj skupštini SANU, *Naša Borba*, 10. jun 1996., str. 12.

¹⁶ Tatalović, Siniša, Etničke manjine i sigurnost, *Politička misao*, broj 4, 1998., str. 56.

Literatura

- Prijedlog Sporazuma o političkim okvirima samouprave na Kosovu i Metohiji, *Međunarodna politika*, broj 1076, 1999., posebni prilog.
- Demačić, Adem, Privremena zemlja Balkanija, *Nedeljna Naša Borba*, Beograd, 22-23. ožujka 1997., str 4.
- Despinić, Aleksandar, Dva moguća puta – govor na godišnjoj skupštini SANU, *Naša Borba*, 10. jun 1996., str. 12.
- Jovičić, Miodrag, *Regionalna država, Ustavnopravna studija*, Vajt, Beograd, 1996.
- Lutovac, Zoran, Opcije i prijedlozi za rešavanje problema Kosova, *Međunarodna politika* broj 1054, 1997., str. 9-13.
- Lutovac, Zoran, Dileme o statusu Kosova, *Suvremeni procesi i odnosi na Balkanu*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1997., str. 433-444.
- Lutovac, Zoran, Albanska alternativa posle Dejtonskog sporazuma, *Međunarodna politika*, broj 1046-47, 1996., str. 26.
- Malići, Škeljzen., Samorazumevanje Albanaca u nenasilju – Izgradnja nacionalnog identiteta naspram Srba, u *Sukob ili dijalog* (ur. Janjić D. i Malići Š.), Subotica, 1994.
- Pešić, Vesna, Nacionalni sukobi – raspad Jugoslavije i rat za nacionalne države, *Republika*, broj 129, 1995., str. 12-13.
- Tatalović, Siniša, *Manjinski narodi imanijne*, Prosvjeta, Zagreb, 1997.,
- Tatalović, Siniša, Etničke manjine i sigurnost, *Politička misao*, broj 4, 1998., str. 36-59.

Siniša Tatalović

THE PRE-WAR PROPOSALS FOR KOSOVO

Summary

The Serbo-Albanian conflict on Kosovo has had direct repercussions for the Balkan security in the last 150 years. That is why the international community would from time to time pay more attention to this conflict, but never long enough to resolve it for good. Both the Serbian and the Albanian side put in a lot of effort towards the resolution of the conflict and came up with several proposals, ranging from various modes of Kosovo autonomy to the idea of cantonisation and re-federalisation of SR Yugoslavia to the independence of Kosovo or its being turned into a protectorate. All these suggestions had mostly been one-sided, either pro-Serbian or pro-Albanian, none of them conducive to a compromise. All this eventually resulted in a military conflict and the attempt to impose solutions by force. Nevertheless, after the NATO intervention, negotiations will have to be resumed and the familiar proposals for the resolution of the Kosovo question will have to be rehashed, only this time this will require much more good will and willingness to make compromises, both on the Albanian and the Serbian side, as well as a considerable support of international community.